

ЛІТАРАТУРАЗНАЎСТВА

УДК 821.161.3.09(092)+81'255.2:82=161.3=161

Н. В. ЯКАВЕНКА

МАСТАЦКІ ПЕРАКЛАД З БЛІЗКАРОДНАСНЫХ МОЎ У СВЯТЛЕ РЭЦЭПТЫЎНАЙ ЭСТЭТЫКІ

*Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, Мінск, Беларусь,
e-mail: natayakavenka@tut.by*

Используя такие понятия рецептивной эстетики, как «горизонт ожидания» и «эстетическая дистанция», обращая внимание на распространенное, но мало исследованное явление читательского контроля, автор на основе оригинала рассказа классика белорусской литературы М. Богдановича «Апокриф» и его перевода под названием «Притча о васильках» показывает формирование эстетической дистанции между произведением и читателями.

Ключевые слова: художественный перевод, близкородственные языки, рецепция, рецептивная эстетика, горизонт ожидания, эстетическая дистанция, читательский контроль, М. Богданович, «Апокриф», «Притча о васильках».

N. V. YAKAVENKA

CREATIVE TRANSLATION FROM CLOSELY RELATED LANGUAGES IN THE LIGHT OF RECEPTIVE AESTHETICS

*Center for Belarusian Culture, Language and Literature Research, of National Academy of Sciences, Minsk, Belarus,
e-mail: natayakavenka@tut.by*

Author of the article shows the aesthetic distance formation between the literary writing and readers. For this aims the author used such receptive aesthetics concepts as «expectation horizon» and «aesthetic distance». Simultaneously the author gives attention to such widespread but poor investigated phenomenon as reader's control. Basis for the investigation is writing by Belarusian classical writer Maxim Bogdanovich the narrative «Apokrif» both original and translation under the name «Parable about cornflowers». On this example, the author shows the aesthetic distance formation between the writing and readers.

Keywords: artistic translation, close-related languages, reception, receptive aesthetics, expectation horizon, aesthetic distance, reader's control, M. Bogdanovich, «Parable about cornflowers».

Паводле меркавання расійскага лінгвіста М. Новікавай, «працэс перакладу – гэта складаны від псіхалінгвістычнай дзейнасці ва ўмовах двухмоўнай сітуацыі» [5, с. 19] ужо таму, што сутнасцю перакладу з'яўляецца перадача тэксту арыгінала сродкамі іншай мовы. Інакш кажучы, кожны перакладчык, з якой на якую мову не перакладаў бы, знаходзіцца ў складанай сітуацыі двухмоўя – білінгвізму – «валодання дзвюма мовамі і папераменным іх выкарыстанні ў залежнасці ад умоў моўных зносін» [10, с. 4]. Але калі двухмоўе ўласцівае і чытачам перакладу, узровень складанасці перакладчыцкай працы значна павышаецца.

Бікультурнасць беларускага грамадства, надзвычай цесная блізкасць з расійскім грамадствам, «характэрная для ўсіх без выключэння ўзроўняў матэрыяльнага і духоўнага жыцця» [7, с. 34], неадназначна ўздзейнічае на працэс перакладу. Як адзначае В. Рагойша, «блізкасць – культурная, сацыяльна-бытавая, псіхалагічная, геаграфічная – у цэлым радзе выпадкаў аблягчае перакладчыкам пошук адпаведных найменняў, назваў, азначэнняў».

У мастацкім перакладзе пераствараецца (перакладаецца) не слова само па сабе, а аўтарскае бачанне навакольнага свету, выражанае словам. А паколькі гэты навакольны свет, нават адносіны да яго, у народаў-суседзяў вельмі падобны і нярэдка аднолькавы, то, адпаведна, магчымасць адэкватнага перастварэння блізкароднаснага тэксту выключна высокая. Сам жа працэс перакладу значна аблягчаецца – у параўнанні з перакладам твораў, якія належаць народам, гістарычна і культурна аддаленым адзін ад другога.

Адзначаючы гэта, трэба, аднак, улічыць, што розныя формы блізкасці паміж усходнеславянскімі народамі носяць не абсалютны, а адносны характар. Прычым усе яны маюць канкрэтна-гістарычную абумоўленасць, г. зн. у розны час праяўляліся з рознай інтэнсіўнасцю. Так, скажам, геаграфічная блізкасць у апошнія стагоддзі не парушалася... Тым не менш нельга не ўлічваць тых абставін, што... пэўны час усходнеславянскія народы падзяляліся дзяржаўнымі межамі (і падзяляюцца зараз. – *Н. Я.*). І гэтыя межы часам уплывалі на духоўную раз'яднанасць народаў больш істотна, чым калі б яны аддзяляліся многімі сотнямі кіламетраў. Нават этнічная і моўная роднасць у розныя эпохі, у залежнасці ад гістарычных умоў існавання народаў, адчувалася ўсходнімі славянамі неаднолькава, праяўляючыся і ў рознай ступені разумення моў адзін аднаго, і ў эмацыйным стаўленні да гэтых моў» [7, с. 35–36].

Акрамя таго, пануючыя ў пэўны час традыцыі перакладу, літаратурныя каноны і эстэтычныя прынцыпы фарміруюць разам з літаратурна-мастацкім густам перакладчыцкі метады кожнага перакладчыка, які заключаецца ў падборы мастацкіх сродкаў і стылістычнай інтэрпрэтацыі арыгінальнага тэксту ў перакладзе: «Асноўнае поле, на якім разгортваюцца аперацыі перакладчыка, гэта мікрастылістыка. Перакладчык імкнецца авалодаць вобразнай структурай арыгінала. Тэма, герой, як і іншыя элементы макраструктуры так званай макрастылістыкі, існуюць для яго толькі як абавязковыя факты тэксту, з якімі ён не павінен “маніпуліраваць”» [6, с. 99].

Захаванне нацыянальнай спецыфікі твора з'яўляецца адной з важнейшых задач і праблем мастацкага перакладу. Нацыянальная літаратура – як частка нацыянальнай культуры – нясе ў сабе яе галоўныя адметнасці. Перакладчыкі звычайна вельмі ўважліва ставяцца да перадачы асаблівасцей нацыянальнай культуры арыгінала і захавання гэтых асаблівасцей у перакладзе. І таму з мэтай вылучыць і падкрэсліць спецыфічны нацыянальны каларыт арыгінала часта дапускаюць у перакладах крэалізацыю, калі не перакладаюць асобныя словы ці выразы і ўводзяць іх у рускі лад мовы, або калькаванне. Такім чынам, у мастацкім тэксце ўзнікае сітуацыя двухмоўя – «наяўнасці ў структуры мастацкага твора іншанацыянальных моўных сродкаў адлюстравання аб'ектыўнай рэчаіснасці. Прычым размова ідзе аб іншамоўных сродках, якія ў момант стварэння твора не з'яўляюцца прыналежнасцю дадзенай моўнай сістэмы, г.зн. не з'яўляюцца запазычаннем» [2, с. 9]. Звычайна для мовы арыгінала, такія словы часам аказваюцца штучнымі ў мове перакладу і больш чым трэба звяртаюць на сябе ўвагу, што аўтаматычна выклікае адмоўную рэакцыю, названую В. Рагойшам чытацкім кантролем: «Існуючыя моўныя ўмовы перакладу ва ўсходніх славян, у прыватнасці ў беларусаў і ўкраінцаў (двухмоўе чытача), абумоўліваюць наяўнасць некалькіх праблем, звязаных не толькі з тэорыяй, але і з практыкай перакладу.

У беларуска-рускага і ўкраінска-рускага мастацкага перакладу... незвычайна павышаны кантроль чытачоў, якія ўважліва сочаць за якасцю перакладу, а тым самым і ўплываюць на гэту якасць...

Калі мець на ўвазе пераклады рускай мастацкай літаратуры на ўкраінскую і беларускую мову, то кожны адукаваны ўкраінец ці беларус, для якога творы Пушкіна і Лермантава, Блока і Ясеніна, Маякоўскага і Твардоўскага такія ж знаёмыя і блізкія, як і творы сваіх родных пісьменнікаў, становіцца – хоча ён таго ці не – своеасаблівым крытыкам украінскіх ці, з другога боку, беларускіх перакладаў рускай паэзіі. Радкі арыгінала, знаёмыя з дзяцінства, успамінаюцца адразу, як толькі пачуюцца яны ў «рэха» – украінскім ці беларускім перакладзе. І калі «рэха»сфальшывіць, зменіць тон і чысціню арыгінальнага гучання, – гэта ўмомант будзе заўважана і патрэбным чынам ацэнена...

На варце рускіх пісьменнікаў стаяць не толькі іншанацыянальна-рускія, але і руска-іншанацыянальныя біглоты, якія жывуць ва Украінскай і Беларускай рэспубліках. І калі ў даваенны час часта толькі «прымхі», нявер'е ў магчымасці перакладу прымушалі, па словах А. Бялецкага, «расіян» скептычна ўсміхацца пры бачанні сваіх пісьменнікаў у чужой моўнай во-

пратцы, як быццам падобнай на рускую і ў той жа час такой непадобнай, то зараз гэты скепсіс (калі ён толькі ўзнікае) абумоўлены зусім іншымі прычынамі: нізкім мастацкім узроўнем перакладу, недакладнасцю перадачы сэнсу або эмацыянальнай напоўненасці арыгінала, літаральным капіраваннем першакрыніцы і да т. п.» [7, с. 41–43].

Між тым, каб пашырыць і ўдакладніць паняцце чытацкага кантролю, варта звярнуцца да некаторых тэрмінаў рэцэптыўнай эстэтыкі, асноўныя ідэі якой базіруюцца на тэзісе йенскіх рамантыкаў пра «жывога» чытача, што ідзе насустрач пісьменніку і актыўна «ўдзельнічае» ў творчасці.

«Сярод крыніц рэцэптыўнай эстэтыкі... – герменеўтыка, якая засноўваецца на “філасофіі жыцця” В. Дзільтэя і феноменалогіі Э. Гусерля, пражскі структуралізм, руская фармальная школа 10–20-х гадоў XX ст., сацыялогія літаратуры, што вывучае ўздзеянне літаратуры на чытацкую аўдыторыю. Імкнуцца да дакладна выражанага функцыянальнага вывучэння твора, рэцэптыўная эстэтыка развівалася ў рэчышчы агульнага для заходняй і рускай навукі аб мове і літаратуры працэсу, які вёў даследчыкаў ад успрымання мастацтва як аўтаномнага, самадэтармаванага феномена да праблемы яго “разумення” і “прачытання” (гэта лінія, якая напоўнілася ідэямі В. Дзільтэя, дала пачатак сённяшнім герменеўтычным падыходам), і далей да асэнсавання працэсу ўзаемадзеяння і камунікацыі сацыяльна-эстэтычных структур, што ўтвараюць дыялектычна супрацьлеглую і адкрытую сістэму “мастацтва–грамадства”» [12, с. 118–119].

Згодна з рэцэптыўнай эстэтыкай, літаратурна-мастацкі твор «узнікае» і «рэалізуецца» толькі ў працэсе «сустрэчы», кантакту тэксту з чытачом, які, дзякуючы «зваротнай сувязі», у сваю чаргу ўздзейнічае на твор і вызначае тым самым канкрэтна-гістарычны характар яго ўспрымання і бытавання. Такім чынам, асноўным прадметам вывучэння рэцэптыўнай эстэтыкі з’яўляецца рэцэпцыя – успрыманне літаратурнага твора чытачом [12, с. 118–128].

У дачыненні да чытацкага кантролю над перакладным твора мэтазгодна выкарыстоўваць такія тэрміны рэцэптыўнай эстэтыкі, як «гарызонт чакання» і «эстэтычная дыстанцыя».

Пад гарызонтам чакання разумеецца комплекс эстэтычных, сацыяльна-гістарычных, псіхалагічных і іншых уяўленняў, што фарміруюць адносіны аўтара і яго твора да грамадства, найперш да чытача, а таксама стаўленне чытача да твора, якое рэалізуецца адпаведна ў выглядзе яго асабістага эстэтычнага і жыццёва-практычнага досведу [12, с. 27–29].

Мастацкая (эстэтычная) каштоўнасць твора (перакладу) грунтуецца на той рознасці, што існуе паміж гарызонтам чакання твора і гарызонтам чакання чытача. І менавіта гэтая рознасць даволі часта становіцца кропкай сутыкнення, а часам выклікае непрымірымую барацьбу дзвюх эстэтычных канцэпцый, дзвюх суб’ектыўнасцей, бо гарызонт чакання – з’ява глыбока асабістая, а значыць, суб’ектыўная.

Пры сутыкненні чытацкага і аўтарскага (або ў нашым выпадку перакладчыцкага) гарызонтаў чакання ўзнікае эстэтычная дыстанцыя, што вызначае ступень нечаканасці твора для чытача і яго мастацкую каштоўнасць. Дыстанцыя паміж гарызонтам чакання чытача і гарызонтам чакання твора гэта дыстанцыя паміж даўно вядомым, знаёмым, звыклым і неабходнасцю новага ўспрымання, прасцей кажучы, гэта дыстанцыя паміж старым і новым эстэтычным досведам [12, с. 157–158].

Імгненнасць рэакцыі на пераклад і праяўленне чытацкага кантролю, а разам з тым выяўленне гарызонтаў чакання і фарміраванне эстэтычнай дыстанцыі добра ілюструе наступны прыклад.

Напрыканцы 2014 г. жаночы інтэрнэт-часопіс «VELVET.BY» змясціў інтэрв’ю з перакладчыкам «ПрайдзіСвету» Ганнай Янкута. Размова ішла пра англа-беларускі пераклад, але чытацкі кантроль спрацаваў дзякуючы якраз беларуска-рускаму двухмоўю: «Цяпер я даволі марудна перакладаю “Пыху і перадузятасць” Джэйн Остэн...», – гаворыць перакладчык і тут жа атрымлівае стрэчнае пытанне журналіста: «“Пыха і перадузятасць”? Это “Гордость и предубеждение”?» Адказ перакладчыка: «Так, гэта працоўная назва рамана па-беларуску. Увогуле назва твора перакладаецца ў апошнюю чаргу, таму напэўна сказаць, пад якой назвай гэты твор у нас выйдзе, я пакуль не магу. У беларускай мове ёсць шмат сінонімаў да слова “пыха”, кнігу можна назваць, напрыклад, “Гонар і перадузятасць”, аднак сама Остэн часта абірала для назваў сугучныя словы: “Sense and Sensibility” (у рускім перакладзе “Чувство и чувствительность”), “Pride and Prejudice” (“Гордость и предубеждение”). Мне хацелася захаваць гэтую асаблівасць. Аднак канчатковае рашэнне будзе прынятае пасля заканчэння перакладу». Тут жа, у рамках форумнага абмеркаван-

ня, адгукаецца ананімны чытач: «Пыха мяне таксама “ўразіла”... Я тры разы перачытала. Можа, памылка?» Адказвае журналіст: «Не, менавіта “пыха”. Таму я і перапытала. Але ж Ганна кажа, гэта пакуль працоўны варыянт» [11].

Твор Д. Остэн, пра які ідзе гаворка, беларусы ведаюць у перакладзе на рускую мову і падсвядома ўспрымаюць як рускую класіку. Таму не дзіўна, што ў свядомасці чытачоў узнікае добра вядомая рускамоўная назва рамана, а беларускамоўны варыянт выклікае пярэчанні – ствараецца эстэтычная дыстанцыя. Паказальна таксама, што перакладчык, улавіўшы адмоўную чытацкую рэакцыю, робіць агаворку на конт рабочай назвы перакладу і дае падрабязныя, аднак, на жаль, непераканальныя, тлумачэнні. Тут мае месца кагнітыўны дысананс – дыскамфорт, што ўзнікае ў чытачоў, калі яны сутыкаюцца з інфармацыяй, якая пярэчыць іх устойлівым і звыклым уяўленням. Пераадолець гэты псіхалагічны бар’ер у дадзеным выпадку перакладчыку не ўдалося. Але ці ёсць падставы гаварыць пра неадэкватнасць перакладу?

Адэкватнасць перастварэння арыгінала – галоўная праблема перакладу. Часта пры ўспрыманні перакладу чытачамі зыходная культурная інфармацыя, якая знаходзіцца ў тэксе арыгінала, не поўнаасцю адпавядае інфармацыі, заключанай у перакладзе, – становіцца неадэкватнай, калі адбываецца «супастаўленне дзвюх культур – культуры зыходнай мовы і культуры мовы перакладу» [3, с. 79].

Вернемся да вышэйпрыведзенага прыкладу. Англійскае слова *pride* на рускую мову перакладаецца наступным чынам: «1) гордость, гордыня, спесь; 2) чувство собственного достоинства» [4, с. 573]. Цяпер зробім руска-беларускі пераклад: гордость – гонар, гордыня – ганарлівасць, спесь – пыха. Такім чынам, беларускамоўная назва «Пыха і перадузятасць» цалкам адэкватная арыгінальнай і рускамоўнай, але тым не менш гэта не дазволіла ёй без перашкод прайсці чытацкі кантроль – нягледзячы на адэкватнасць, пераклад аказаўся непрымальным. Значыць, мы маем справу з іншай з’явай, пра якую пойдзе гаворка ніжэй.

Адэкватнасць (адпаведнасць) або, згодна з азначэннем аднаго з родапачынальнікаў перакладнага навукі, славацкага вучонага А. Паповіча, стылістычная і сэнсавая эквівалентнасць перакладу, – гэта «функцыянальная раўназначнасць элементаў арыгінала і перакладу. Замена элементаў арыгінала пры перакладзе такім спосабам, каб інварыянтнае падабенства значэнняў і іх стылістычная каштоўнасць былі ідэнтычныя» [6, с. 197].

Паняцце рэлевантнасці (ад лац. *relevo* – паднімаць, аблягчаць) найчасцей выкарыстоўваецца ў інфармацыйным інтэрнэт-пошуку і абазначае семантычную адпаведнаць пошукавага запыту і пошукавага вобраза дакумента.

У навуковай літаратуры рэлевантнасць – здольнасць адпавядаць чаму-небудзь, быць істотным, значным, важным, быць да месца.

У мовазнаўстве рэлевантнасць вызначаецца як ступень змянення значэння адной марфемы (перш за ўсё караня) пад уздзеяннем значэння другой марфемы (перш за ўсё афікса).

У агульным сэнсе адно з найбольш блізкіх паняццю рэлевантнасці – адэкватнасць, прычым гэта не толькі ступень адпаведнасці, але і ступень практычнай прымяняльнасці выніку, а таксама ступень сацыяльнай прымяняльнасці варыянта рашэння пэўнай задачы [8–9].

Калі менавіта з гэтага ракурсу паглядзець на прыклад адмоўнага чытацкага ўспрымання перакладу назвы рамана Д. Остэн «Пыха і перадузятасць», то становіцца відавочным наступнае: пераклад адэкватны – адпаведны арыгіналу, але не рэлевантны (ірэлевантны), бо практычна і сацыяльна непрымяняльны.

Такім чынам, рэлевантнасць перакладу – гэта адпаведнасць перакладнага тэксту арыгінальнаму, якая разам са стылістычнай і сэнсавай эквівалентнасцю дае практычную і сацыяльную прымяняльнасць перакладу ў іншамоўным і іншакультурным асяроддзі.

Рэлевантнасць (або наадварот – ірэлевантнасць) перастварэння можа быць фармальнай – выяўляцца на мікрастылістычным узроўні – на ўзроўні слова, як у прыведзеным прыкладзе, змястоўнай – закранаць макрастылістыку (змест, ідэю твора) і мастацкай – уплываць на мастацкія асаблівасці перакладу (аўтарскі стыль, вобразна-выяўленчыя сродкі).

Рэлевантнасць перакладу напрамую залежыць ад чытацкага кантролю, які бывае яўным, як у прыкладзе з «Пыхай і перадузятасцю», і меркаваным, які перакладчык можа прадугледжваць як магчымы і ў адпаведнасці з гэтым працаваць над тэкстам.

Трэба адзначыць, што меркаваны чытацкі кантроль – з’ява частая, заканамерная, необходимая, але даволі суб’ектыўная. Суб’ектыўнасць можа прыводзіць да памылковасці ў выбары сродкаў перастварэння, а каб яе пазбегнуць, перакладчык павінен не толькі па-майстэрску валодаць мовай арыгінала і перакладу, але і выдатна ведаць сацыяльна-культурныя і гістарычныя ўмовы існавання таго грамадства, на мову якога ён перакладае.

Такі спосаб перастварэння, калі перакладчык імкнецца ўлічыць магчымае чытацкае ўспрыманне і ўносіць у тэкст адпаведныя карэктывы, у перакладазнаўстве называецца канфрантацыйнай камунікатыўнай пазіцыяй. Як паказвае практыка мастацкага перакладу, яна часам прыводзіць да скажэння зместу або ідэйнай задумы твора ці шкодзіць мастацкаму ўзроўню перакладнага твора, што здараецца даволі часта, бо «пераклад мастацкіх твораў рэзка адрозніваецца ад іншых відаў перакладу. Ён прадугледжвае творчасць. Каб абысці ўсе падводныя камяні мастацкага перакладу, перакладчык павінен быць надзелены не менш яркім талентам, чым сам пісьменнік, і гэты талент не можа замяніць ні самая лепшая школа, ні самыя лепшыя педагогі. Мастацкі пераклад супрацьстаіць навукова-тэхнічнаму і грамадска-палітычнаму як мастацтва навуцы» [5, с. 19–20].

Разглядаючы спецыфіку мастацкага перакладу з блізкароднасных моў, варта мець на ўвазе рэлевантнасць мастацкага перакладу (яго практычную і сацыяльную прымяняльнасць) і звяртацца да асноўных пастулатаў рэцэптыўнай эстэтыкі, што праілюстравана наступным прыкладам аналізу перакладу на рускую мову апавядання М. Багдановіча «Апокрыф».

На пачатку ХХ ст. М. Багдановіч пераклаў з беларускай на рускую мову ўласны рукапісны зборнік «Зеленя», які складаецца з 22 вершаў (дагуецца ўмоўна 1909–1913 гг.), і апавяданне «Апокрыф» («Притча о васильках», 1913 г. напісання, першая публікацыя – у «Северной газете», Яраслаўль, 1914 г., 2 студз., № 1).

Пераклад «Апокрыфа» дэманструе варыябельнасць пэўных элементаў апавядання, змены як у яго мікра-, так і макраструктуры (іншая назва, перакампаўнаўка абзацаў, дадаванне аўтарскіх тлумачэнняў у зносах, парушэнне лексіка-семантычнай адпаведнасці асобных слоў і выразаў), а значыць, фармальную, змястоўную і мастацкую ірэлевантнасць. Пры тым у рускамоўным варыянце апавядання выразна відаць перакладчыцкая пазіцыя пісьменніка: адэкватна перадаваць нацыянальна-культурную спецыфіку першакрыніцы. Каб вылучыць і падкрэсліць спецыфічны нацыянальны каларыт твора, аўтар рабіў зноскі з тлумачэннямі беларускіх рэалій, дапускаў калькаванне, калі не перакладаў асобныя словы, а ствараў рускамоўныя падабенствы беларускім («година», «зажинки», «дожинки»). М. Багдановіч імкнуўся як мага шырэй паказаць рускамоўным чытачам багацце беларускай культуры, якое ў першую чаргу захоўваецца ў мове [14].

Асноўныя цяжкасці перакладчыцкай працы М. Багдановіча пры перадачы нацыянальных рэалій і адаптацыі арыгінальнага тэксту ў іншакультурным асяроддзі бачацца ў адсутнасці эквівалентаў і неабходнасці перадаваць канатацыю некаторых слоў. Зыходная культурная інфармацыя, што знаходзіцца ў тэксце арыгінала, не зусім адэкватная інфармацыі, заключанай у перакладзе:

Толькі музыка, татораму цяпер не было чаго рабіць, падыйшоў да іх і сказаў... [1, т. 2, с. 50];

Только лишь человек, ходивший по селам со скрипкой, не имел сегодня работы [1, т. 2, с. 57].

Яшчэ адзін урывак:

...пяюць на ігрышчах і вечарынках, і на вяселлях, і на хаўтурах, і ў бяседзе, і ў працы, і ў маскалі йдучы, і ўва ўсякай іншай прыгодзе [1, т. 2, с. 51];

...поют в хороводах и на посиделках, поют на свадьбах и похоронах и при всякой работе [1, т. 2, с. 58].

Тут у першым выпадку, як бачым, М. Багдановіч не стаў дакладна перакладаць слова «музыка» (па-руску «музыкант»), напэўна, адчуваючы залішнюю абагульненасць гэтага слова ў рускай мове – «музыкантом» можна назваць і вясковага музыку, і таго, хто грае ў аркестры, – а даў адразу «тлумачэнне», ускладніўшы тым самым і перабудаваўшы сказ. У другім выпадку, наадварот, відавочная спрошчанасць фразы, ад чаго пераклад выглядае збеднена.

Такім жа чынам праз пераклад М. Багдановіч імкнуўся данесці раскрытую ў арыгінале філасофскую думку:

...нями красы без спажытку, бо сама краса і ёсць той спажытак дзеля душы [1, т. 2, с. 51].

...нет бесполезной красоты, ибо сама красота и есть то, от чего растет душа человека [1, т. 2, с. 59].

Іншы ўрываак:

Я ж кажу вам: добра быць коласам; але шчаслівы той, каму дадзена быць васільком. Бо на што каласы, калі няма васількоў? [1, т. 2, с. 52];

Я же гаворю вам: хороша быць колосом; но счастлив тот, кому пришлось стать васильком. Потому что к чему колосья, когда нет васильков? [1, т. 2, с. 59].

Першы выпадак дэманструе не проста спрошчанаць фразы ў перакладзе, але і сэнсавую неадпаведнасць: «спажытак дзеля душы» гэта зусім не «то, от чего растет душа человека», да таго ж слова «растет» падабрана вельмі няўдала. Падобнае і ў другім выпадку: «той, каму дадзена быць васільком», і «тот, кому пришлось стать васильком», – абсалютна рознае.

«Васілёк і каласы, прыгожае і карыснае, узрошчаны на адной ніве. Такая выпакутаваная, а таму простая Багдановічавы выснова. “Радзімай васілька” назаве Багдановіч сваю старонку – Беларусь. Ён хацеў сказаць, што гэта тая зямля, якая нараджае паэтаў» [13, с. 108]. «Нашто каласы, калі няма васількоў?» – значыць навошта матэрыяльнае, карыснае, калі няма прыгожага, высока духоўнага, навошта Сейбіт, калі няма Мастака. А вось Мастаком (васільком) сапраўды толькі «дадзена быць», а той, каму «давялося стаць», – не Мастак.

На жаль, сам М. Багдановіч не заўважыў гэтай сэнсавай страты ў перакладзе, і таму рускамоўны чытач не зможа належна ацаніць усю глыбіню і вобразнасць філасофскай думкі, закладзенай у «Апокрыфе», а двухмоўны чытач адразу адчуе эстэтычную дыстанцыю, калі, ведаючы «Апокрыф», прачытае «Притчу о васильках», дзе існуюць усе віды ірэлевантнасці перакладнога твора арыгінальнаму.

Арыгінальны твор заўсёды фарміруе ў чытача пэўны гарызонт чакання, несупадзенне якога з гарызонтам чакання перакладчыка (нават калі гэта сам аўтар, як у дадзеным прыкладзе) стварае эстэтычную дыстанцыю паміж чытачом і перакладным творам.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Багдановіч, М. Поўны збор твораў: у 3 т. / М. Багдановіч. – Т. 1: Вершы, паэмы, пераклады, наследаванні, чарнавыя накіды. – Мінск: Навука і тэхніка, 1992. – 725 с.; Т. 2: Мастацкая проза, пераклады, літаратурныя артыкулы, рэцэнзіі і нататкі, чарнавыя накіды. – Мінск: Навука і тэхніка, 1993. – 600 с.
2. Гируцкий, А. А. Белорусско-русский художественный билингвизм: Типология и история, языковые процессы / А. А. Гируцкий; ред. П. П. Шуба. – Минск: Университетское, 1990. – 175 с.
3. Микулина, Л. Д. Национально-культурная специфика и перевод / Л. Д. Микулина // Мастерство перевода: сб. ст.; редкол.: Э. Ананишвили [и др.]. – М.: Сов. писатель, 1981. – С. 75–81.
4. Мюллер, В. К. Новый большой Англо-русский словарь / В. К. Мюллер. – М.: Альта-Принт, 2007. – 864 с.
5. Новикова, М. Г. Мера смысла, актуальное членение и адекватность перевода / М. Г. Новикова. – М.: ФЛИНТА: Наука, 2012. – 208 с.
6. Попович, А. Проблемы художественного перевода / А. Попович; под ред. П. М. Топера. – М.: Высш. шк., 1980. – 198 с.
7. Рагойша, В. П. Проблемы перевода с близкородственных языков: Белорусско-русско-украинский поэтический взаимоперевод / В. П. Рагойша. – Минск: БГУ, 1980. – 183 с.
8. Релевантность. Материал из Википедии – свободной энциклопедии // ru.wikipedia.org [Электронный ресурс]. – 2014. – Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Релевантность>. – Дата доступа: 09.09.2014.
9. Релевантность. Викисловарь – многоязычный открытый словарь // ru.wiktionary.org [Электронный ресурс]. – 2014. – Режим доступа: <http://ru.wiktionary.org/wiki/релевантность>. – Дата доступа: 09.09.2014.
10. Розенцвейг, В. Ю. Языковые контакты: лингвистическая проблематика / В. Ю. Розенцвейг. – Л.: Наука. Ленингр. отд-ние, 1972. – 80 с.
11. Северинец, А. VELVETавае інтэрв’ю. «Пераклад – гэта тое, што мы б хацелі даць гэтаму свету» / А. Северинец // VELVET.BY [Электронный ресурс]. – 2014. – Режим доступа: <http://www.velvet.by/shopwindow/uspeshnaya-zhizn/velvetovye-intervyu/velvetavae-nterv-yu-peraklad-geta-toe-shto-my-b-khat>. – 2014. – Дата доступа: 24.12.2014.
12. Современное зарубежное литературоведение: энцикл. справ. // РАН, Ин-т науч. информ. по обществ. наукам. – М.: Intrada, 1999. – 319 с.
13. Стральцоў, М. Загадка Багдановіча / М. Стральцоў. – Мінск: Беларусь, 1969. – 120 с.
14. Якавенка, Н. В. Притча о васильках / Н. В. Якавенка // Максим Багдановіч: энцыклапедыя. – Мінск: Беларусь. энцыкл., 2011. – С. 430.

Поступіў у рэдакцыю 21.07.2015